De Volkskrant op cd-rom

30-04-2019 11:00

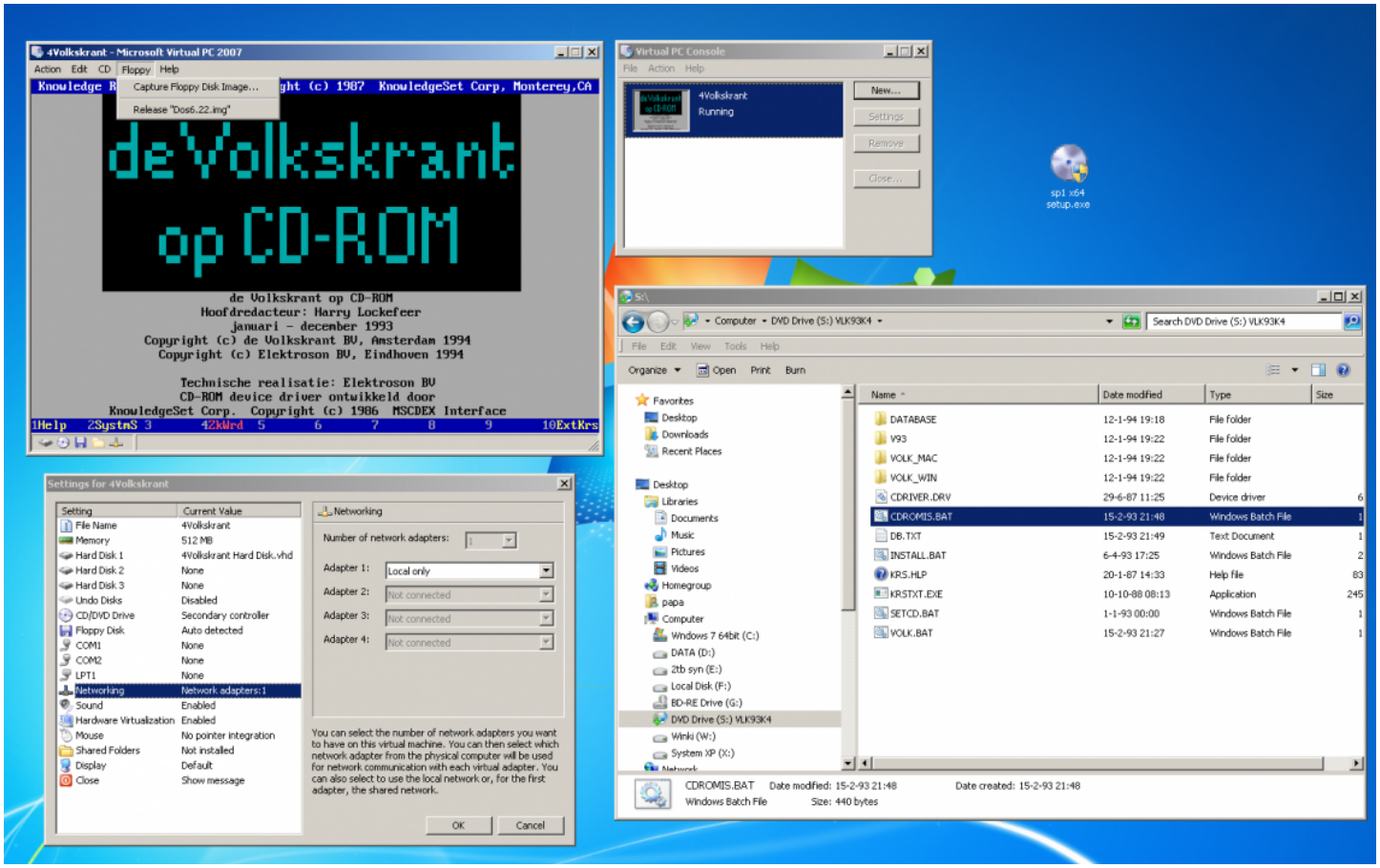

Op 15 april 1993 kondigde *de Volkskrant* trots aan dat het dagblad als eerste Nederlandse krant op cd-rom komt. De verschijningsdatum is 20 april. Dan sta je toch even te knipperen met je ogen: een dagblad op cd-rom. Uit het vervolg van het persbericht wordt duidelijk dat de cd-rom de tekst van berichten en artikelen uit het voorbije kwartaal zal bevatten. Hoewel het product trots wordt aangekondigd als een vernieuwing in de dagbladwereld, voelde men niet dat de nieuwe-mediawereld aan het veranderen was: van online naar offline en naar internet, van tekst naar multimedia en van eenmalige auteursrechten naar een vergoeding voor opnieuw openbaar maken.

Openingsillustratie: de Volkskrant op cd-rom (Collectie Jak Boumans; schenking Ruud Broers)

Archief op zilveren schijf

De schijf werd voor eigen risico geproduceerd door het bedrijf Elektroson in Liempde, een technisch bedrijf dat een toekomst probeerde te vinden als cd-rom uitgever. De tekstbestanden waren opgeslagen onder KRS KnowledgeSet software en werkte op een 32bit pc. Met de schijf werd de zakelijke markt bediend, zij het maar voor een korte periode. Want uiteindelijk zou het archief slechts 16 kwartalen bevatten, van 1 januari 1993 tot eind 1997. Een jaarabonnement kostte destijds 1.995 gulden (ca. 900 euro), excl. btw.

Dashboard van Volkskrant op cd-rom (Collectie Jak Boumans; schenking Ruud Broers)

IJstijd van online

De publicatie van *de Volkskrant* op cd-rom kwam op een vreemd tijdstip. *Het Financieele Dagblad* sloeg de tekst van haar dagelijkse editie al sinds 1984 op in een elektronisch archief en baatte het al commercieel online uit sinds 1986. In 1990 ging *NRC Handelsblad* met haar berichten en artikelen tekstueel online bij de informatiedienst Nederlandse PersDatabank (NPD). Een cd-romproductie in 1993 was dus niet logisch. Eigenlijk was de publicatie nog vreemder omdat internet er zat aan te komen. Op 1 mei 1993 werd notabene in *de Volkskrant* de komst van internet aangekondigd met het artikel 'Een werelddeel dat nog van niemand is' van Francisco van Jole.

De lancering van de cd-rom met het Volkskrant-archief gebeurde dan ook in de ijstijd van online, in afwachting van internet. In feite laat deze cd-romuitgave, net als die van het Belgische *De Tijd* zien dat de nieuwemedia-afdelingen niet doorhadden dat internet er zat aan te komen. Dat is uiteraard niet verwonderlijk. Want in 1993 kwam de term internet slechts 22 keer voor in artikelen, gepubliceerd in *Trouw*.

Full-text-pagina met cd-rom als zoekterm (Collectie Jak Boumans; schenking Ruud Broers)

Einde van het teksttijdperk

Tot 1994 was het zo dat als een krant al digitaal beschikbaar kwam, het alleen maar ging om de tekst van de berichten en artikelen van de dagelijkse uitgave en van het archief. Toen in 1994 publiek internet doorbrak met het project van De Digitale Stad (DDS), grepen *De Groene* en *NRC Handelsblad* het project aan om de tekst van hun gedrukte producten op internet te gaan publiceren. De tekst van het *NRC Handelsblad* werd dagelijks op floppy bezorgd bij DDS. Maar dat veranderd aan het einde van 1994, toen het *Eindhovens Dagblad* zowel de dagelijkse editie, inclusief foto's, als haar archief beschikbaar stelde. Het archief was doorzoekbaar met een door Philips ontwikkelde zoekmachine Rosetta. Toch bleef *de Volkskrant* op cd-rom beschikbaar tot eind 1997.

Digitaal geklungel

Het gebruik van de tekst cd-rom lokte, in tegenstelling tot online databanken vóór 1992, geen juridische procedures over auteursrechten uit. Die strijd begon toen de bibliotheekkoepel Nederlands Bibliotheek en Lektuur Centrum (NBLC) de LiteRom publiceerde. De eerste editie van deze abonnementsschijf bevatte de tekst van 43.000 literatuurrecensies uit kranten. Schrijvers, de journalistenbond NVJ en het uitgeversverbond KNUB legden zich bij dit hergebruik niet zomaar neer. Deze strijd om de auteursrechten zou een van de

tijdrovendste procedures worden. Centraal stond de vraag of bibliotheken gesigneerde werken uit dagbladen zonder toestemming en zonder vergoeding mochten publiceren. In 1993 werd de procedure aangespannen. Na een wisseling van bestuur werd in 2000 eindelijk een overeenkomst getekend.

De Volkskrant op cd-rom lokte uiteindelijk ook een juridische strijd uit tussen drie freelancers van de krant en de uitgever. De krant meende dat zij geen vergoeding voor herpublicatie hoefde te betalen. De advocaat namens *de Volkskrant* zag de cd-rom en on-line systemen als een verlengstuk van de krant en meende dat er sprake was van herpublicatie. De verdediger namens de freelancers bleef op het standpunt staan van een nieuwe openbaarmaking. Hierbij werd niet alleen een beroep gedaan op de Auteurswet van 1912, maar ook op een besluit van de Vereniging van Nederlandse dagbladuitgevers in 1985. Volgens dit besluit moest het opnieuw openbaar maken van een artikel in bijvoorbeeld boeken leiden tot een tweede betaling, die overigens niet gelijk hoefde te zijn aan het eerste honorarium. De freelancers wonnen uiteindelijk in 1999 de zaak. Deze zaak en nog een sleep gelijksoortige zaken tegen de toenmalige eigenaar PCM werd door freelancer Max Pam aangeduid als digitaal geklungel (*HP/De Tijd*, 28 augustus 2000). De jurist van PCM, mr. Michel Kramer, zei na het verlies van de rechtszaak: "PCM is een olietanker die wat traag van koers verandert" (Kranten.com).

In 1997 werd de productie van *de Volkskrant* op cd-rom beëindigd. Internet had in drie jaar een grote vlucht genomen. Internet bood behalve tekst ook beeld en geluid. Internet bracht niet alleen nieuwe technologie, maar ook nieuwe maatschappelijke verhoudingen.

Jak Boumans is auteur van Toen digitale media nog nieuw waren – Pre-internet in de polder (1967-1997)

Jak Boumans